

Videreutvikling av tilskudd i Helsedirektoratet: Bakgrunnsnotat i forbindelse med innspill til prosessen

Helsedirektoratet er en stor tilskuddsforvalter, og i 2023 forvaltet vi 157 tilskuddsordninger. Vi tildeler betydelige tilskuddsmidler blir hvert år til et stort antall ideelle og frivillige organisasjoner. I 2023 ga vi tilskudd for nær 1,5 mrd. kr fordelt på 361 organisasjoner. Midlene til ideell og frivillig sektor går i hovedsak til å støtte konkrete tilbud og tjenester organisasjonene driver for brukerne, men også til å styrke kjerneoppgaver i eller drift av organisasjonene.

Helsedirektoratet har fått et oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) om videreutvikling av tilskudd. Oppdraget fra HOD sier:

Helsedirektoratet bes gjennomgå tilskuddene som ble gjenstand for større endringer i forbindelse med statsbudsjettet for 2023, og vurdere behov for tilpasninger og endringer i regelverk slik at tilskuddene i større grad støtter opp under formålet med bevilgningene. Dette innebærer også å vurdere tilpasninger og justeringer slik at godt kvalifiserte søkere som i dag ikke passer inn i dagens ordninger kan ivaretas. Tilskuddsmottakere skal involveres i arbeidet på egnet vis.

Helsedirektoratets frist for svar til HOD på oppdraget er 01.05.2024

Bakgrunn for oppdraget

Det er flere grunner for at Helsedirektoratet er gitt oppdraget. De to viktigste er:

- Regjeringen startet i 2022 et arbeid med å redusere antall navngitte tilskuddsmottagere i statsbudsjettet, jf. Prop. 1S (2022-2023). Hensikten er at man gjennom konkurranse om tilskuddsmidlene skal identifisere de beste tiltakene, og på den måten sørge for bedre måloppnåelse. Som følge av statsbudsjett for 2023 ble om lag 50 øremerkinger til navngitte tilskuddsmottakere avvirket. Midlene som hadde fulgt med øremerkingene, ble i de fleste tilfellene omdisponert til nye eller eksisterende konkurransebaserte tilskuddsordninger.
- Tilskuddsordningen "Driftstilskudd til bruker- og pårørendeorganisasjoner innen psykisk helse-, rus- og voldsfeltet" ble i 2023 lyst ut med et revidert regelverk. Revisjonen ble gjennomført etter oppdrag fra HOD, og med representanter for bruker- og pårørendeorganisasjonene i arbeidsgruppen. Utformingen av regelverket ble spisset slik at tiltakene/kjerneoppgavene bruker- og pårørendeorganisasjonene får tilskudd til, langt bedre bidrar til å oppfylle tilskuddsordningens mål.

Det er også andre, mindre omfattende utfordringer med tilhørighet til tilskuddsordninger, som har utviklet seg over tid. Det er naturlig å se til disse i forbindelse med oppdraget.

Oppdraget peker på særlige grupper, men endringene har også hatt virkninger for andre organisasjoner. Blant annet har noen organisasjoner blitt henvist til å eller måtte søke på tilskuddsordninger der de ikke helt passer inn sett opp mot ordningens mål, målgruppe og støttbare aktiviteter. Andre organisasjoner har fått redusert sine tilskudd fordi regelverk har blitt tydeligere. På noen ordninger har de blitt større konkurranse om tilskuddsmidlene fordi det kommer til nye søkere. Helsedirektoratet har også måtte gjøre tilpasninger i regelverk for for å favne flere søkere – noe som har medført at regelverket ikke lenger har samme hensikt som tiltenkt.

Det er tre tilskuddsordninger som er spesielt berørt av endringene: "Driftstilskudd til bruker- og pårørendeorganisasjoner innen psykisk helse-, rus- og vold", "Rådgivnings-, støtte- og veiledningstjenester innen psykisk helse, rus og vold" og "Frivillig informasjons- og kontaktskapende arbeid". Andre ordninger har også blitt påvirket, og kan videre bli påvirket. Det vil være viktig å gjøre avgrensninger mot disse ordningene, særlig "Aktivitetstilbud for personer med rusmiddelproblemer, psykiske helseproblemer og/eller erfaring fra salg og bytte av seksuelle tjenester".

Løsning av oppdraget

Tilskudd er et virkemiddel for staten for å nå bestemte mål. Målet skal tydeliggjøre "hva staten ønsker å oppnå med tilskuddsordningen, og hvilken målgruppe ordningen tar sikte på" (Bestemmelsene om økonomistyring i staten, pkt. 6.2.1). Målformuleringen viser til effekten eller nytten vi ønsker for brukerne og/ eller samfunnet. Målgruppe viser til hvilke grupper i samfunnet vi ønsker skal ha nytte for eller påvirke gjennom tilskuddsordningen. Når vi så setter mål for en tilskuddsordning, skal dette hovedsakelig svare til behov eller utfordringer som målgruppen har.

Helsedirektoratet har startet arbeidet med å vurdere regelverkene for de mest aktuelle tilskuddsordningene, og sett til søknadene for året og de to til tre foregående årene. Vi har særlig konsentrert oss om ordningene som er nevnt over.

Løsning av oppdraget vil berøre en stor gruppe av våre tilskuddssøkere og -mottakere, og gjennom dem brukerne. Vi har derfor behov for å få innsikt fra organisasjonene før vi går videre med oppdraget, og ser på mulige justeringer og endringer for de relevante tilskuddsordningene. Hensikten er å få et bedre bilde over hvilke behov og utfordringer organisasjonene ser for brukerne, slik at vi best mulig kan adressere disse ved hjelp av tilskuddsordningene våre.

Det er viktig at organisasjonene tenker overordnet, generelt og nasjonalt i besvarelsen av spørsmålene, både når det gjelder spørsmål om brukerbehov og tiltak. I tillegg er det viktig å se fremover mot mulige endringer i behov og nye eller innovative løsninger for å møte behovene.

Helsedirektoratet har, gjennom andre prosesser, fått innblikk i utfordringer som organisasjonene møter som tilskuddsmottakere. Eksempler på dette er ønsker om forenkling og forutsigbarhet, eller innspill om økonomiske rammer for tilskuddsordningene. Disse temaene er ikke hovedfokus for denne undersøkelsen.

Hva skjer etter undersøkelsen?

Helsedirektoratet skal sammenfatte innspillene som er kommet. Disse skal blant annet presenteres for Helsedirektoratets Brukerråd, som er et rådgivende organ for Helsedirektoratets ledelse og drøftingsarena for strategisk viktige saker og prosesser knyttet til direktoratets roller og samfunnsoppdrag. Resultatene skal også presenteres for Brukerrop, som er Helsedirektoratets brukerråd på rus- og psykisk helse-feltet.

Vi skal deretter gi vår anbefaling til endringer og justeringer, blant annet basert på innspill og tilbakemeldinger. Helsedirektoratet må også ta hensyn til rekken av lover og instruksjoner som regulerer tilskuddsforvaltningen, og de generelle, statlige budsjettprosessene. Vår anbefaling skal leveres til Helse- og omsorgsdepartementet innen 1. mai.

Vi kan ikke si så mye om den videre prosessen – den avhenger av departementets respons på anbefalingene - annet enn at vi tar sikte på høringer av tilskuddsregelverkene dersom det blir endringer. Det gir organisasjonene en mulighet til å kommentere på konkrete utkast.